

L'església sobre la guerra

Joan Bada, professor d'història a la Universitat de Barcelona, ha dirigit un cicle de conferències sobre la intervenció de l'església catòlica en les guerres. Bada creu que la religió no és en el segle XX determinant en els conflictes. El Vaticà no pot ni tan sols aturar-los.

Thomas Luckman, catedràtic de sociologia de la Universitat de Constança (Alemanya), destaca en un treball seu, "Sobre la funció de la religió" (1987), la força de l'església com a element socialitzador de les relacions amb la transcendència. Però si en les societats arcaïques el món sagrat s'integrava en la conducta individual, aquesta dimensió personal s'ha anat emancipant progressivament fins a localitzar-se en unes institucions determinades. L'evolució ha estat víctima, segons Max Weber, del "desencantament" del món i de la racionalització de la vida i de les institucions. L'origen de la societat industrial moderna va lligat, segons aquests autors, a la segmentació de l'estructura social, a la separació entre estat i economia, d'una banda, i cosmos religiós, d'altra, i a l'especialització institucional de la religió al si de la cristiandat occidental. Malgrat la secularització creixent, compleix encara l'església la funció religiosa fonamental?

"La funció social de la religió dependrà de si un hom té una perspectiva finita del món o no. Una persona religiosa -afirma Joan Bada, vice-degà de la Facultat de Teologia-, que creu en una dimensió de transcendència, atorgarà un paper a la religió, que és el record del món transcendent personalitzat, i aquesta actitud donarà sentit als interrogants profunds de la vida, com ara: qui ets? on vas? Hi ha religions que s'estructuren a partir del seu propi animisme i unes altres, com el cristianisme, el judaisme i l'islamisme, que s'estructuren a partir d'una revelació. Evidentment, entre el text revelat i l'estructura hi ha una sèrie d'elements que s'interroguen permanentment, que són causa de reforma i que diuen si l'estructura d'aquests moments és realment la que respon a la religió anunciada per les escriptures -la bíblia, o l'alcorà".

Guerra i religió. Joan Bada i Elias, professor d'història moderna de la Universitat de Barcelona, va organitzar i dirigir fa tres mesos un cicle de conferències a la Fundació Olof Palme de Badalona. Sota el títol "L'església catòlica i el fenomen de la guerra", s'hi analitzaven la presència de l'element religiós en els conflictes bèl·lics de l'antiguitat i l'acció vaticana en els sagnants enfrontaments del nostre segle.

"La posició de l'església sobre la guerra ha evolucionat amb la societat. Les croades van ser un fenomen en què tota la societat occidental que es considerava cristiana tenia al davant un enemic comú, l'islamisme, però l'enfrontament no venia només del fet religiós. Al darrere hi havia la pressió d'uns interessos dominants... En el món musulmà el concepte de guerra santa és contemplat per l'alcorà com un recurs per a implantar el regne dels creients. A partir d'aquí l'element religiós arriba a ser determinant en els enfrontaments, però no únic. Avui, tanmateix, els conflictes armats, fins i tot entre musulmans i israelians, se situen en una altra esfera. No oblidem que els principals països en discòrdia a l'Orient Mitjà (Israel, Síria o Egipte) són estats laics". Bada creu que la religió no és determinant en cap conflicte actual, si bé es troba als Balcans, integrada al nacionalisme,

Avui augmenta la distància entre la jerarquia eclesiàstica i la base. Però, tal com recorda Joan Bada, s'ha de fer sempre la distinció entre el magisteri de l'església, la jerarquia de l'església i l'església poble fidel.

me, i a Irlanda del Nord, tot i que les diferències entre catòlics i protestants presbiterians s'alimenten d'un "aiguabarreig de revolució social entre una burgesia protestant econòmicament forta i els catòlics pobres".

El distanciament de la quotidianitat dels fidels és una de les principals crítiques contra l'església moderna. "Amb la declaració d'independència de les tretze colònies americanes neix el primer estat del món occidental sense religió oficial. Més endavant la Revolució Francesa ratifica la separació total entre església

i estat, una fórmula –la llibertat religiosa– que al tombant del segle XIX-XX s'anirà afirmant. En aquest canvi és decisiva l'actitud de Lleó XIII, el primer papa que afirma que el règim republicà pot ser admissible per a l'església. Durant el seu pontificat el magisteri farà un tomb, la doctrina social del Vaticà, promoguda amb la *Rerum Novarum* (1891), que es convertirà en referència bàsica dels documents papals posteriors sobre qüestions laborals i socials. Joan Pau II hi fa referència en el seu document *Any Centenari* (1991)."

De Joan XXIII a Joan Pau II. Però els canvis de l'església, reitera Joan Bada, van lligats a l'evolució de la societat. Mentre el món islàmic reivindica una participació política creixent d'elits i grups religiosos, l'església catòlica s'ha anat distanciant progressivament dels centres de decisió política. "El Concili Vaticà II (Roma, 1962-1965) –explica J. Bada– afirma que cap projecte polític no pot esgotar la doctrina de l'Evangeli. D'aquesta manera reconeix que els cristians tenen opcions polítiques diferents que cal respectar i que l'església ha de deslligar-se de la política. Però entre els catòlics hi ha un element de distorsió que no podem oblidar: el papa és també cap d'un estat, encara que sigui minúscul. Aquesta ambigüitat permet a l'església una representació canalitzada a través d'un estat, element amb què les altres religions no compten". Bada destaca els avantatges –signatura de declaracions i actes en defensa de la pau i dels drets humans, possibilitat de formar part d'organismes internacionals, presència en conferències i cimera– que atorga aquesta condició privilegiada, estatut que també implica obligacions afegides: l'exigència d'una actuació al més alt nivell, amb l'inconvenient de poder ser víctima de pressions més directes.

Tenint en compte tots aquests condicionants, quina ha estat, finalment, l'acció del Vaticà en les dues guerres mundials? "En la Primera Guerra Mundial, el papa Benet XV va provar de blocar els combats amb una "Nota als caps dels estats bel·ligerants", l'1 d'agost del 1917. El document, de sis punts, fou recollit en gran part en els catorze punts de Wilson, però no havia estat capaç d'aturar la guerra. Parlava de desarmament i d'arbitratge, de llibertat en mar i de restitucions territorials; es declarava favorable a la reparació de les despeses de guerra, sempre que no fossin tan carregoses que suscités revengisme, i de resoldre en una taula de negociacions les qüestions territorials entre Àustria i Itàlia d'una banda, i de França i Alemanya d'una altra. Benet XV demanava també un examen especial de la situació dels Balcans, d'Armènia i de Polònia". Però les seves propostes foren vetades per l'estat italià, que el Vaticà es negava a reconèixer des del 1870, i les accions del papat es van centrar en l'intercanvi de presoners i en l'ajuda humanitària.

"Durant la contesa del 1939-1945 –continua Joan Bada– Pius XII va fer una crida a la pau amb una cèlebre frase que després s'ha repetit sense atribuir-la-hi: res no es perd amb la pau, tot es perd amb la guerra". Sobre aquest papa, de qui després s'ha dit que no va saber respondre als reptes dels temps de renovació de

postguerra, ha pesat, sempre més, la qüestió de no haver-se pronunciat més durament contra les barbaritats nazis, però Bada vol deixar clar que ell hi va intervenir permanentment, però que no podia fer-hi més, perquè els jueus eren represaliats per les seves paraules acusadores. De Pius XII és obra, en canvi, la primera encíclica que introdueix el desequilibri econòmic com a base de la lluita entre pobles, i la denúncia de la guerra atòmica, biològica i química.

Pel que fa a la doctrina sobre la guerra de Joan Pau II, va quedar palesa, segons Joan Bada, durant la Guerra del Golf Pèrsic. Però tampoc llavors el Vaticà, que fora de la moral no té gens de força per blocar un conflicte, va aconseguir d'aturar-la. Joan Bada creu que la majoria d'edat de la humanitat obliga els estats a organitzar-se de tal manera que la guerra sigui impossible –a través d'unes Nacions Unides eficaces–, i que la intervenció del ministeri papal s'ha de limitar a "animar la gent, a donar llum i arguments perquè qui té el poder converteixi la raonabilitat en norma de conducta". I és que a les portes d'un nou pontificat, l'església catòlica es presenta davant els fidels com "una institució d'estructura mastodòntica que deixa créixer la diferència entre la base i la cúpula dirigent, i que ha de recuperar el fet d'estar al costat de la gent i dels seus problemes reals".

Joan Bada creu que la cúpula de l'església catòlica s'ha mantingut massa conservadora i també massa gran: "Quan hi ha canvi de govern a Espanya o a la Conferència Episcopal acostuma a buscar la mitjana d'edat entre l'església i el govern. Quan van guanyar els socialistes per primer cop, la diferència mitjana era de vint-i-cinc anys. Vint-i-cinc anys són molts en diferència de llenguatge i de comprensió dels problemes." (foto: Xavier Gómez)

Virgínia Arqué